

ETICA PROFESIONALĂ A CADRULUI DIDACTIC ÎN CONTEXT NAȚIONAL

*Aliona Paniș, conf. univ., dr., dr.,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău
Veronica Mihailov, asistent universitar,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău*

PROFESSIONAL ETHICS OF THE TEACHER IN THE NATIONAL CONTEXT

*Aliona Paniș, PhD, Assoc. Prof.,
„Ion Creanga” State Pedagogical University of Chisinau,
ORCID:0000-0002-1413-7011
panis.aliona@upsc.md
Veronica Mihailov, Univ. Asst.,
„Ion Creanga” State Pedagogical University of Chisinau,
ORCID:0009-0008-1237-2334
mihailov.veronica@upsc.md*

CZU: 37.011.31:174

DOI: 10.46727/c.v2.24-25-03-2023.p407-412

Abstract. This article presents a scientific-theoretical study and the empirical results of a test that outlines, at the observation level, the particularities of the professional ethics of the teaching staff in a national context.

Keywords: ethics, professional ethics, pedagogical ethics, ethical principles, teaching staff.

Se afirmă adeseori că societatea în tranziție generează criza valorilor morale și atitudini anomice, iar lipsa unor repere axiologice și a unor finalități clare ale educației provoacă o anumită nesiguranță a cadrelor didactice privind scopurile și mijloacele educației morale. Uneori se invocă neîndeplinirea rolului educativ de către instituțiile cu funcții educative sau neconcordanța dintre acțiunile acestora. Rareori se incumbă oamenilor de știință și oamenilor politici responsabilitatea față de criza morală pentru că nu au creat și nu au organizat politici și strategii educaționale.

Funcția axiologică a educației etice, adică cea de a stabili normele etice și de a forma atitudini corecte față de relațiile umane pedagogice, față de comportamentele pedagogice, față de capacitățile, valorile, aprecierile obiective ale faptelor și proceselor pedagogice, ar trebui realizate la un asemenea nivel, încât să asigure modelarea viitorului pedagog. Trebuie să se ajungă la etapa când acesta ar fi capabil să desfășoare o activitate profesorală creativă, conform cerințelor viitorului, posibilă de schimbări social-utile eficiente, flexibile [5].

Ca știință normativă, *etica* nu numai că cuprinde un cod moral, o analiză a problemelor conduitei de viață în baza idealurilor omenești, dar și răspunde, practic, la problemele de formare a personalității umane [5, p. 89].

Normele și principiile etice sunt diferite și percepute diferit în culturi diferite; ele apar sau dispar în contexte social-culturale relativ omogene. Cu toate acestea, există *norme morale* care trebuie să se supună principiului universalității, să fie aplicabile oricui, oriunde și oricând. Ele au caracter absolut și obiectiv, nu depind de credințe, sentimente și obiceiuri particulare.

Astfel, aderând la ideile V. Lungu, putem afirma că norma se poate impune în comunitatea educațională ca obicei care poate să influențeze conduita elevilor, exercitând o adevărată presiune normativă prin măsurile luate față de cei care nu se conformează obiceiurilor. [4, p. 15]

În acest context, *etica profesională* este determinată de particularitățile specifice ale unor profesii, de interesele corporative, de cultura profesională etc. Oamenii ce îndeplinesc funcții profesionale similare sau identice își elaborează tradiții specifice și se asociază în baza unor **principii** de solidaritate profesională în stare să păstreze reputația grupului profesional dat. O componentă esențială a eticii profesionale este faptul că aceasta include diverse **norme** de conduită, care se caracterizează prin faptul că norma este emisă de cineva, își are sursa în voința unei autorități normative; se adresează unor agenți numiți subiecții normei; pentru a-și face cunoscută voința de către subiect, autoritatea promulgă norme, iar pentru a-și face efectivă voința, autoritatea adaugă o sancțiune sau o amenințare cu pedeapsa.

În această ordine de idei, *principiile generale ale eticii* (Principiul egalității în fața normelor, principiul clarității și clarificării (conceptelor, pozițiilor), principiul relativismului și absolutismului) reprezintă norme cu valoare strategică și operațională, care trebuie respectate în vederea inaugurării eficienței activităților proiectate la nivel educațional.

Analizând sistemul de principii ale eticii profesionale, se disting *trei principii fundamentale: principiul renunțării, al individualismului și al colectivismului*. [apud 4 p.41-44].

În corelație cu principiile eticii sunt și *principiile morale*. Ele reprezintă unele forme de exprimare a cerințelor morale, care dezvăluie în linii generale conținutul moralității existente într-o societate sau alta. Ele exprimă cerințele fundamentale ce țin de esența morală a omului, de caracterul corelației dintre oameni și care determină direcțiile magistrale ale activității oamenilor, ele devenind, astfel, o bază a normelor concrete de conduită.

Unii cercetători disting anumite etape în formarea valorilor morale, în funcție de particularitățile de vârstă și de componentele *comportamentului etic*: formarea unor obișnuințe morale elementare, trezirea conștiinței morale, cultivarea convingerilor morale, stimularea comportamentelor afective, formarea atitudinilor etice, structurarea unor valori și a idealului moral [1, p. 67].

În acest context, *etica profesională* impune stabilirea unor reguli interne în fiecare profesiune, care pot lua forma „bunelor practici”, „codurilor etice” sau „codurilor deontologice”.

Obligațiile pragmatice determinate de etica deontologică îi permit profesionistului să aleagă rațional normele morale de conduită, în baza unei pregătiri și decizii axiologice în raport cu idealul moral. *Idealul moral* constituie proiecția la maximum a capacităților umane în baza valorilor determinate axiologic și normative de știința eticii. Această disciplină a ajutat întotdeauna oamenii să ducă o viață conștientă, să înțeleagă de ce e necesar să fie morali și cum să devină morali [3].

Astfel, *funcția axiologică a educației etice*, adică cea de a stabili normele etice și de a forma atitudini corecte față de relațiile umane pedagogice, față de comportamentele pedagogice, față de capacitățile, valorile, aprecierile obiective ale faptelor și proceselor pedagogice, ar trebui realizate la un asemenea nivel, încât să asigure modelarea viitorului pedagog. Trebuie să se ajungă la etapa când acesta ar fi capabil să desfășoare o activitate profesorală creativă, conform cerințelor viitorului, posibilă de schimbări social-utile eficiente, flexibile [5 p.42].

Astfel, Codul de etică al cadrului didactic din Republica Moldova recomandă personalului din sistemul de învățământ general și profesional tehnic public și privat, responsabil de instruire și educație, în mod particular cadrelor didactice, că ar trebui să își desfășoare activitatea profesională în conformitate cu următoarele **principii** [2]: a) devotament față de profesia de pedagog; b) profesionalism în relațiile cu elevii, copiii și părinții/alți reprezentanți legali; c)

respect și toleranță față de unicitatea și diversitatea copiilor și elevilor; d) colaborarea cu colegii, părinții/alți reprezentanți ai copiilor și elevilor; e) onestitatea și integritatea; f) receptivitatea la nevoile copiilor și elevilor; g) răspundere în fața conducerii instituțiilor de învățământ, colectivelor pedagogice și organelor reprezentative ale părinților/altor reprezentanți legali; h) eficiență și eficacitate; i) obiectivitate și corectitudine.

Totodată în Codul de etică al cadrului didactic din Republica Moldova este evidențiată și obligativitatea de cunoaștere și de aplicare a **normelor** de conduită în vederea asigurării unui învățământ de calitate de către cadrele de conducere, cadrele didactice și cadrele didactice auxiliare. Acestea au în vedere: a) relațiile cu elevii; b) relațiile cu părinții/alți reprezentanți legali; c) relațiile cu colegii; d) conduita managerială; e) relațiile cu membrii comunităților locale.

Etica pedagogică îl obligă pe pedagog să respecte personalitatea elevului și să manifeste față de acesta o exigență respectivă; să mențină propria reputație și reputația colegilor săi; să se îngrijească de credibilitatea morală a societății față de învățător. [4, p.15]

Pornind de la analiza literaturii științifice, a fost elaborat și aplicat **Testul Etica profesională a cadrelor didactice** [6, p. 70] pe un eșantion de 125 subiecți (cadre didactice), care conține enunțuri referitoare la diverse aspecte ale vieții profesionale. Fiecare dintre întrebările testului presupune examinarea, completarea cu răspunsuri, selectarea din cele propuse varianta ce corespunde cel mai mult reprezentărilor subiecților. Testul are 9 variabile de cercetare, 13 itemi ce corelează cu 20 de indicatori de performanță. Pentru acest instrument au fost determinați **10 descriptori**: *corectitudine* (Ds1), *loialitate* (Ds2), *responsabilitate* (Ds3), *perseverență* (Ds4), *fluiditate* (Ds5), *flexibilitate* (Ds6), *originalitate* (Ds7), *valorificare* (Ds8), *valorizare* (Ds9) și *pozitivism* (Ds10), care descriu rezultatele calitative ale răspunsurilor celor 125 de cadre didactice. Dintre care descriptorul *corectitudine* (Ds1) are valoare pentru toate variabilele care corespund cu toți itemii din test. Descriptorii Ds2, Ds3, Ds4 și Ds5 descriu numai variabilele *curiozitate productivă*, *originalitate ideatică*, *entuziasm reflexiv* și *poziție perspicace față de probleme* care corespund cu același număr de itemi din acest instrument. Pentru variabilele *flexibilitatea normativă*, *perseverență normativă*, *inteligența recombatorică*, *constructivism critic* și *imaginația profesională* sunt descrise de Ds1, Ds2, Ds3, Ds4 și Ds5.

Din analiza rezultatelor la nivelul celor 4 grupuri de subiecți (cadre didactice) am obținut la **itemul 1**: *Examinați normele de conduită ale cadrelor didactice în relație cu elevii din „Codul de etică a cadrelor didactice” și formulați o normă care, după părerea Dvs., lipsește în acest Cod. Argumentați în 2-3 enunțuri opinia Dvs.* Variate răspunsuri ce dovedesc o atitudine de neimplicare prin oferirea de răspunsuri: *consider că normele de conduită ale cadrelor didactice în relație cu elevii prezente în acest act normativ sunt eficiente în vederea asigurării unui învățământ de calitate; norme de conduită sunt de ajuns; normele de conduită din Anexă sunt eficiente în asigurarea unui învățământ de calitate; este complet; alte norme nu adaug sau nu au completat spațiile rezervate pentru răspuns.*

Din perspectiva analizei calitative a variabilei *flexibilitatea normativă* care corespunde cu itemul 1 și i se atribuie următorii indicatori de performanță, ce stipulează analizarea unei norme de conduită ale cadrelor didactice în relație cu elevii, stipulate în „Codul de etică a cadrelor didactice”, relatează la fel o normă nouă de conduită pentru „Codul de etică a cadrelor didactice” și deduce propria opinie cu referire la norma propusă pentru „Codul de etică a cadrelor didactice”, au manifestat *corectitudine* (Ds1) subiecții din GCu2 cu 77,1% urmați de subiecții din GCr4 cu 72%. Subiecții din grupurile de control au rezultate mai scăzute la toți trei indicatori de performanță ce descriu această variabilă cu 70% (GEu1) și 60% (GER3). Media procentuală în baza analizei rezultatelor la toți 10 descriptori prezintă o creștere la GCu2 cu 69% și CCr4 68%, următoarea este în CEu1 (65%) urmată de CER3 cu 60%.

Pentru **itemul 2**, *Examinați activitățile interzise în exercitarea activităților didactice din „Codul de etică a cadrelor didactice” și formulați o regulă care, după părerea Dvs., lipsește în acest Cod. Argumentați în 2-3 enunțuri opinia Dvs., care corespunde variabilei **perseverență normativă** și a corelat cu indicatorii de performanță prin care subiecții identifică activitățile interzise în exercitarea activităților didactice din Codul de etică a cadrelor didactice, la fel redactează o regulă care lipsește în Codul de etică a cadrelor didactice și exprimă opinii proprii cu referire la regula propusă pentru Codul de etică a cadrelor didactice am obținut rezultate cantitative și calitative.*

În baza analizei calitative a rezultatelor la itemul 2, observăm rezultate scăzute la descriptorul flexibilitate (Ds6) la toate grupurile, fiind unul mai scăzut aici în comparație cu alți itemi. Cu o medie de 52,5% pentru GEu1 și 57% pentru GCu2, iar GER3 și GCr4 au stabilit 60% ambele.

Itemul 3, *Stabiliți la care normă de conduită din „Codul de etică a cadrelor didactice” (Anexa 1) se referă fragmentul de mai jos. De ce credeți așa?* este urmat de 2 indicatori de performanță în care cadrele didactice vor distinge norma de conduită din Codul de etică a cadrelor didactice în baza analizei unui fragment de text și vor emite aprecieri valorice legate de conținutul unui text științific și norma de conduită expusă în Codul de etică a cadrelor didactice. Acest item corespundează cu variabila **inteligenta recombinoară**. În baza analizei rezultatelor se observă o diferență mare de punctaj în toate grupele la descriptorul flexibilitate (Ds6), fiind cele mai mici rezultate din toți itemii cu 2,5% la GEu1 urmat de 8% la CER3.

Itemul 4, *Citiți fragmentul de text și formulați răspunsul la întrebarea autorului. Stabiliți despre care regulă a învățării este vorba. Comentați în 2-3 enunțuri opinia dvs., ce corespundează cu variabila **constructivism critic** și este ghidat de indicatorii de performanță în care cadrele didactice elaborează răspunsul despre regula învățării din fragmentul de text prezentat și expun argumentat propria opinie despre regula învățării, în acest item întâlnim rezultate foarte scăzute la descriptorul **corectitudine** (Ds1) în trei grupe cu mici diferențe. Astfel, GEu1 este cu 5%, GER3 (8%), GCu2 (17,1%) și GCr4 are 28%.*

Itemul 5, *Examinați ideile expuse în text. Alegeți o idee și formulați 2-3 reguli de comportament al profesorului în baza acesteia, corespunde variabilei **imaginația profesională** și corelează cu indicatorul de performanță care este orientat ca subiecții experimentului să dezvolte idei vizavi de comportamentul profesorului. Acest item prezintă cele mai înalte valori la descrierea descriptorului **corectitudine** (Ds1) pentru grupele din lotul 1 (urban) și anume GEu1 cu 97,5% și GCu2 cu 97,1%, la egalitate cu 88% sunt prezentate grupele lotului II (rural). Media pe grupe la toți descriptorii este prezentată cu 91% pentru GCu2 și 90% pentru GEu1 iar grupele GER3 și GCr4 au 88% ambele.*

Itemul 6, *Completați spațiile libere prin cuvinte/sintagme care se potrivesc după sens. Esențializați, în 2-3 enunțuri, acest fragment de text, este prezentă corespondența cu variabila **curiozitate productivă** ce corelează cu doi indicatori de performanță pentru care cadrele didactice au să determine dorința de a manifesta interes pentru valorile eticii profesionale și să argumenteze viziunea proprie în baza fragmentului de text propus.*

Variabila **originalitate ideatică** corespunde cu itemii din întrebarea 7, *Examinați și alegeți varianta corectă, în accepțiunea Dvs. Etica conversației cere: a. aptitudini de comunicare; b. creativitate; c. Inițiativă (item 7.1.). Critica constructivă necesită respectarea următoarelor reguli: a. începerea cu o vorbă dură; b. „atacarea” problemei și nu a persoanei; c. exprimarea evaluativă (item 7.2.). Aspectul exterior al omului este cea mai puternică formă de comunicare non-verbală: a. 55% se bazează pe înfățișare; b. 7% pe comportament; c. 36% pe vorbire (item 7.3.).* Pentru această variabilă au valoare indicatorii de performanță care orientează subiecții din

experimentul de constatare să identifice probleme de etică a conversației la fel să descopere dezvoltarea eticii profesionale în corelație cu fenomenul de critică constructivă și să pătrundă în mesajul sugestiv despre semnificația ținutei vestimentare în contextul eticii profesionale. Din analiza rezultatelor obținute se constată că media pentru itemul 7.1. constituie 83% pentru GCu2 ce prevalează grupului GEu1 cu 75%. La fel se observă și în grupurile lotului rural (2). Cele mai mici rezultate ale acestei variabile sunt determinate pentru itemul 7.3. pentru GEu1- 55%, Gcu2 – 60%, GER3 – 48% și pentru GCr4 – 52%. Se observă o tendință de creștere a rezultatelor la această variabilă în lotul 1(urban) și între grupurile de control.

Variabila *entuziasm reflexiv* corespunde **itemilor 7.4. și 7.5.** *Etica este o știință filosofică ce studiază: a. componentele morale; b. esența comportamentului; c. natura profesionalismului. Normele, având ca scop reglementarea normativă: a. indică ceea ce este într-o societate; b. creează un sistem de drepturi și obligații; c. permit stabilirea conflictelor*, care sunt determinați de indicatorii de performanță ce oferă cadrelor didactice să aprecieze rolul eticii ca știință filosofică și să prezinte normele ca scop de reglementare în anumite context sociale. La această variabilă rezultatele prezentate denotă o creștere semnificativă de aproximativ 50 % la itemul 7.5 în comparație cu itemul 7.4. urmărind o creștere a mediei în GER3 și GCu2 cu 84% iar pentru item 7.4 GER3 – 40% și GCu2 – 51%.

Variabila *poziție perspicace față de probleme* corespundează cu **itemul 7.6.** *Prin codul etic se încearcă: a. rezolvarea unor conflicte de interese; b. anularea unor principii; c. enumerarea preceptelor teoretice*, și **itemul 7.7.** *Autoritatea cuiva se datorează: a. voinței persoanei; b. metodelor de influență; c. anumitor merite ale persoanei.*

Pentru a corespunde indicatorilor de performanță cadrele didactice trebuie să surprindă aspecte esențiale din codul etic și să estimeze rolul autorității persoanei în viața omului și în profesionalizarea acestuia. Rezultatele obținute ne oferă să constatăm că GEu1 și GER3 au obținut 60% cu mici diferențe sunt rezultatele la grupurile de control. Mediile dintre itemi nu au diferențe mari în toate grupurile din eșantionul experimental.

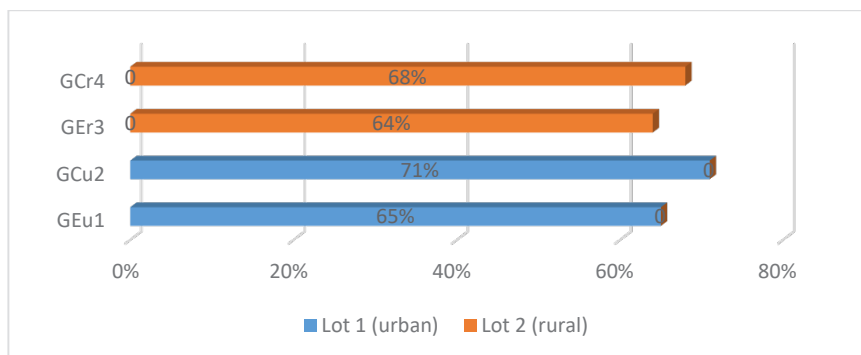

Fig. 1. Media descriptorilor pentru Testul Etica profesională a cadrelor didactice (etapa de constatare, 2 loturi, 4 grupe)

Media pe grupe la acest instrument la etapa de constatare este determinate pentru GEu1 cu 65%, GCu2 cu 71%, pentru GER3 cu 64% și GCr4 cu 68%. Astfel observăm rezultate mărite la lotul 1 (urban) în comparație cu lotul 2 (rural) și rezultate mai semnificative pentru GCu2 și GCr3 în comparație cu grupurile experimentale.

În vederea prelucrării datelor obținute, s-a utilizat un barem și au fost centralizate datele în tabele de prelucrare (se conțin în materialele experimentale). Analiza de conținut ne-a permis să repartizăm datele pe niveluri conform indicatorilor de performanță, prin aplicarea gradelor de evaluare (în procente) și constatarea calității produselor ca nivel înalt, *mediu* și *scăzut*.

Pentru a determina nivelurile de etică și morală a cadrului didactic a fost valorificată tehnica de calcul al punctajului acumulat rezultate din aplicarea scalei de clasificare conform celor 3 nivele:

- Nivelul I (înalt) – 90-100 puncte
- Nivelul II (mediu) – 50-89 puncte
- Nivelul III (scăzut) – 0-49 puncte

Tabelul 1. Rezultate sintetice pe instrumente

Codul subiectului	Testul <i>Etica profesională a cadrului didactic</i>						Total nivel
	Nivel I (înalt)		Nivel II (mediu)		Nivel III (scăzut)		
	Subiecți	%	Subiecți	%	Subiecți	%	
GEu1	0	0	27	67,5	13	32,5	II
GCu2	0	0	25	71,4	10	28,6	II
Ger3	0	0	14	56	11	44	II
GCr4	0	0	16	64	9	36	II

Aplicarea instrumentului de cercetare la etapa de constatare a experimentului pedagogic a relevat rezultate statistice diferite pentru subiecții implicați și am stabilit nivelul mediu și scăzut al cunoașterii de către cadrele didactice a normelor de conduită din *Codul de etică a cadrelor didactice*.

Prin urmare, o bună etică la locul de muncă poate îmbunătăți imaginea unei instituții atât pe plan intern, cât și pe plan extern. Pe plan intern, calitatea echipei și performanțele acesteia vor crește, ierarhia nu va fi contestată, iar munca va fi realizată în termen. Pe plan extern, imaginea instituției va avea de câștigat atunci când la locul de muncă vor fi implementate și respectate o serie de principii în ceea ce privește etica.

În urma acestei analize, *conchidem* că etica profesională este determinată în baza unor principii de solidaritate profesională, în care sunt incluse și diverse norme de conduită.

Funcția axiologică a educației etice trebuie să fie realizată la nivelul de modelare a viitorului pedagog pentru a fi capabil să desfășoare o activitate profesională creativă.

Codul de etică al cadrului didactic din Republicii Moldova reglementează raporturile profesionale ale cadrelor didactice ce trebuie să-și desfășoare activitatea profesională în conformitate cu principiile și normele stipulate.

BIBLIOGRAFIE

1. CALLO, T. *Pedagogia practică a atitudinilor*. Chișinău: Litera, 2014, 240 p. ISBN 978-9975-70-161-7.
2. *Codul de etică al cadrului didactic*. [citată 09.11.2022]. Disponibil: http://www.edu.gov.md/sites/default/files/document/attachments/codul_de_etica_ro_4.pdf
3. COZMA, C. *Elemente de etica și deontologie*. Iasi: Editura Universitatii „Al. I. Cuza”, 1997, 168 p. L 160498.
4. LUNGU, V. *Etica profesională*. Chișinău: CEP USM, 2011, 192 p. ISBN 978-9975-71-103-6.
5. MÂNDÂCANU, V. *Etica pedagogică praxiologică*. Chișinău: Pontos, 2010, 588 p. ISBN 978-9975-51-142-1.
6. PANIȘ, A., MIHAILOV, V. *Nivelul de formare a creativității în dezvoltarea profesională a cadrului didactic*. În: Revistă de teorie și practică educațională nr. 4-5 (128-129) „Didactica Pro...”, 2021, ISSN 1810-6455.